

ОСОБЛИВОСТІ СТВОРЕННЯ ЕФЕКТУ ДРАМАТИЧНОЇ НАПРУГИ В РОМАНІ “NEVER LET ME GO” ТА ЇХ ВІДТВОРЕННЯ В ПЕРЕКЛАДІ

Ірина Малишівська

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри англійської філології*

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

ORCID ID: 0000-0002-5544-5889

Scopus Author ID: 58081509900

iryna.malyshivska@pnu.edu.ua

Христина Ріпа

магістрантка філології

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

ORCID ID: 0009-0004-3203-9193

ripa.kristina01@gmail.com

Ключові слова: антиутопія,
драматична напруга,
художній переклад, Кадзуо Ішігуро.

Стаття присвячена дослідженню лінгвостилістичних особливостей створення ефекту драматичної напруги в творі Кадзуо Ішігуро “Never Let Me Go” та їх відтворення в українському варіанті твору «Не відпускай мене».

Сучасний літературний простір насичений творами, які вирізняються різноманітністю жанрово-композиційних рішень і одночасно задовольняють індивідуальну потребу читача в пошуку відповідей на вічні екзистенційні питання, створюючи ірраціональний образ навколишнього світу. У цьому контексті доречно розглядати творчість британського письменника японського походження Кадзуо Ішігуро, автору роману “Never Let Me Go”, в якому поряд з багатими психологічними портретами героїв присутні диспути на важливі морально-етичні проблеми. Незважаючи на значну кількість досліджень творчості Ішігуро, лінгвостилістичні особливості його творів та їх відтворення у перекладі залишаються менше дослідженими. Зважаючи на жанрову специфіку твору, який відносимо до сучасних антиутопій, драматична напруга в ньому відіграє особливу роль, оскільки допомагає підтримувати цікавість читача як до глобальної проблеми клонування, так і до внутрішніх переживань героїв. Застосовуючи комплексний методологічний підхід, було з’ясовано, що драматична напруга у творі проявляється здебільшого на трьох рівнях: обговорення таємничих подій серед студентів, суперечки щодо джерела цих таємниць та роздуми, присвячені загальному становищу героїв-клонів. Вербалізація драматичного напруження в оригіналі та перекладі роману в основному досягається за допомогою таких номінативних одиниць, як *mystery* / таємниця, *danger* / небезпека та *fear* / страх у різних варіативних лексичних комбінаціях. В українському перекладі твору авторства Софії Андрухович відчуття драматичної напруги не поступається оригіналу, що дає підстави говорити про його високий мистецький рівень. Подальше дослідження може бути спрямоване на докладний порівняльний аналіз лексично-стилістичних особливостей творів автора, зокрема враховуючи їхню жанрову природу.

FEATURES OF CREATING THE EFFECT OF DRAMATIC TENSION IN THE NOVEL “NEVER LET ME GO” AND THEIR REPRODUCTION IN TRANSLATION

Iryna Malyshivska

*PhD in Philology, Associate Professor,
Associate Professor at English Philology Department
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University*

Khrystyna Ripa

*Master of Philology
Vasyl Stefanyk National Precarpathian University*

Key words: *dystopia, dramatic tension, literary translation, Kazuo Ishiguro.*

The article is devoted to the investigation of linguistic and stylistic features in creating the effect of dramatic tension in Kazuo Ishiguro's work “Never Let Me Go” and their reproduction in the Ukrainian version of the work, titled «Не відпускай мене».

The contemporary literary space is filled with works that exhibit a diversity of genre and compositional solutions which simultaneously satisfy the individual reader's desire for answers to eternal existential questions and create an irrational image of the surrounding world. In this context, it is relevant to examine the works of British-Japanese author Kazuo Ishiguro, the author of the novel “Never Let Me Go”, in which, alongside rich psychological character portraits, discussions on important moral and ethical issues are present. Despite a significant amount of research on Ishiguro's works, the linguistic and stylistic features of his novels and their reproduction in translation remain underexplored. Given the genre specificity of “Never Let Me Go”, classified as a contemporary dystopia, dramatic tension plays a particular role in it, as it helps maintain the reader's interest in both the global issue of cloning and the inner experiences of the characters. Using a complex methodological approach, it has been determined that dramatic tension in the work primarily manifests itself on three levels: discussions of mysterious events among the students, disputes about the source of these mysteries, and reflections on the overall situation of the clone characters. The verbalization of dramatic tension in the original and in the Ukrainian translation of the novel is mainly achieved through such nominative units as “mystery”, “danger”, and “fear” in various lexical combinations. In the Ukrainian translation by Sofia Andrukhovych, the sense of dramatic tension remains faithful to the original, providing grounds for asserting its high artistic quality. Further research could be directed towards a detailed comparative analysis of the lexical and stylistic features of the author's works, taking into account their genre.

Вступ. Постмодерний літературний простір наповнений творами, в яких вибагливий читач може знайти цілу низку найрізноманітніших жанрово-композиційних рішень, які одночасно добре справляються з потребою індивіда знайти підказки у пошуку відповідей на вічні екзистенційні питання, так і слугують захоплюючо-іраціональним прототипом довоколишнього світу. Саме в такому контексті варто розглядати творчість сучасного британського письменника японського походження Кадзуо Ішігуро, адже серед його творів зустрічаємо і меланхолійно чуттєву коротку прозу «Ноктюрни. П'ять історій про музику та

смеркання» (2009), і оду тривіальності людської пам'яті «Залишок дня» (1989), і антиутопічну наукову фантастику «Клара і сонце» (2021). Творчість автора важко назвати малодослідженою, адже як у зарубіжному (Gross & Dean, 2022; Lewis, 2000; Shaffer, 2008), так і вітчизняному (Боднар, Малишівська, 2023; Довганич, 2020; Кушнірова, 2017; Усенко, 2013) науково-дослідницькому полі багато праць, які вивчають різні аспекти доробку письменника. Зокрема, варто виокремити роботу Б. Шафера, який підкреслює, що автор, хоча і захоплюється політичними та історичними реаліями, які згадує на сторінках

своїх творів, проте вони здебільшого слугують тлом для створення багатшого психологічного портрета героїв (Shaffer, 2008). Особисті та суспільні морально-етичні дилеми творів автора С. Грос та Д. Дін розглядають крізь призму кризи, а «для ефективних дій у кризовій ситуації головний герой повинен правильно сприймати своє місце в умовах, які її породили» (Gross & Dean, 2022: 1025). Ішігуро – письменник, романи якого здобули популярність і завдяки кінематографічній інтерпретації, зокрема були успішно екранізовані романи «На залишок дня» та «Не відпускай мене», які можна назвати «віртуальним утіленням літературного першоджерела та слугують інтонаційним доповненням до їх прочитання» (Боднар, Малишівська, 2023: 21). Незважаючи на численність праць, присвячених дослідженню різних аспектів творчості автора, не досить уваги приділено вивченню лінгвостилістичних особливостей його творів та аналізу того, як вони відтворені у перекладі. Актуальність дослідження полягає в тому, що аналіз сучасних літературних текстів та їх перекладів допомагає краще розуміти культурні контексти та розширити горизонти сприйняття мистецького світу іншомовних країн. Мета роботи полягає у вивченні лінгвостилістичних особливостей створення ефекту напруги у творі Кадзуо Ішігуро “Never Let Me Go” та тому як вони відтворені у перекладі.

Матеріал і методи дослідження. Роман автора “Never Let Me Go”, який було вибрано матеріалом дослідження, вийшов друком у 2005 році та здобув схвальні відгуки як критиків, так і читачів. Український переклад твору «Не відпускай мене» був здійснений відомою письменницею та перекладачкою Софією Андрухович у 2016 році. Для реалізації поставленої мети було використано комплексний методологічний підхід, що передбачає поєднання таких методів, як: системний (для висвітлення основних питань досліджуваної проблематики); метод порівняльного аналізу (для систематизації та класифікації факторів дослідження лінгвостилістичних особливостей у перекладі роману); герменевтичний, який базується на концепції різноманітності значень художнього твору та розглядає об’єктивні і суб’єктивні аспекти його інтерпретації. У статті також використовуємо класифікацію тактик перекладу, які були описані Ж. Віне та Ж. Дарбеньє (Vinay & Darbelnet, 1995). Згадана класифікація налічує сім позицій: *borrowing* (запозичення), *calque* (калькивання), *literal translation* (дослівний переклад), *transposition* (транспозиція), *modulation* (модуляція), *equivalence* (еквіваленція), *adaptation* (адаптація).

Результати та обговорення. Дія роману розгортається на фоні звичайного, на перший погляд,

підліткового життя. Учнів школи-інтернату в Гейлшемі, як і більшість інших дітей, супроводжують інтриги, дружні балачки, певні зацікавленості і, звісно, типовий трагічний любовний трикутник, який розвивається між головною героїнею Кеті, її найкращою подругою Рут та Томмі. Оповідь ведеться від першої особи у формі своєрідного щоденника пам’яті Кеті, в якому вона детально описує свої спогади. Завдяки саме такій манері оповіді читач має змогу досить швидко зрозуміти кожного з цих персонажів та глибше зануритись у їхній внутрішній світ, разом з цим приходиться нове усвідомлення того, що ці «звичайні підліткові життя» є зовсім незвичайними. Це усвідомлення стає парадоксальним і читач опиняється наодинці з цим парадоксом протягом цілого роману. У романі “Never Let Me Go” можна простежити, як герої поступово відкривають трагізм свого існування і тому відчайдушно хапаються за найменшу можливість змінити його. Сам роман співзвучний з назвою улюбленої пісні головної героїні Кеті, яку вона слухає, уявляючи, як колихає власну дитину, якої у неї ніколи не буде. Із цього «реального» світу існування героїв читач раптово переміщається по той бік барикади персонажів-клонів, створених лише для того, щоб люди з іншого реального світу могли жити своє щасливе життя довше. Вихованці Гейлшему з часом абсолютно усвідомлюють своє призначення в цьому світі та вже без паніки ставляться до тем виїмок, опікунства і навіть страждань.

Проте світ клонів і світ «ймовірних я», як інколи називають герої людей з «реального» світу, які можуть мати з ними певний зв’язок, мають багато чого спільного. Студенти Гейлшеми, так само як і звичайні люди, читають одні й ті ж книжки, слухають одну й ту ж музику. Вони з цікавістю ходять у музеї, дивляться різні телепередачі й інколи навіть копіюють поведінку телегероїв. Ці «істоти-донори» не тільки переживають різні види емоцій, а й можуть відтворити ці емоції у мистецтві: малюнках, піснях, виставах. Серед них ширяться історії-плітки про те, що у Гейлшемі було кілька випадків, коли саме мистецтво та справжнє щире та взаємне кохання відтерміновували початок процесу виїмок. Ще з дитинства вони з трепетом чекають на Мадам, яка відбиратиме їхні найкращі картини на виставку, і вселятиме їм надію на те, що вони зможуть залишитися в цьому світі довше. Власне, весь світ героїв роману – це умовний простір, в якому події розгортаються згідно із законами антиутопічного жанру. Адже однією з характерних рис антиутопії є зображення «небезпечних наслідків, пов’язаних із безвідповідальним, іноді злочинним експериментуванням над людством задля його «поліпшення», застосування ілюзорних, зовні принагідних соціальних, педагогічних

ідеалів» (Ковалів, 2007: 75). Проте поряд з етичними проблемами клонування, які є швидше сюжетною ширмою, за якою криється напруга безпосередніх стосунків людини із самою собою та з навколишнім світом, відкривається ціле поле ідейних інтерпретацій, що, на нашу думку, покликані спонукати потенційного читача замислитись над повнотою власного існування. Подекуди стає моторошно від загального усвідомлення невідворотності долі, яка чекає на героїв та від усвідомлення того, що сюжетна траєкторія антиутопії насправді має багато точок дотику зі звичайним людським життям, яке будь-якої миті може обірватися, а почуття чи присутність близьких цьому ніяк не зарадять.

Власне, створення напруги у літературному творі – це конструювання атмосфери неспокою та хвилюючого очікування. Вона передається через конфлікти, невизначеність ситуацій, загрози, суперечності та інші прийоми, що привертають увагу читача і тримають його в неспокійному стані протягом читання твору. У цьому романі напруга відіграє трохи іншу роль, ніж у трилерах наприклад. У цьому випадку читач стикається із саспенсом. Хоча термін «саспенс» усе частіше вживається у сучасній лінгвістиці та літературознавстві, чіткого його визначення не сформовано і досі. Зазвичай його визначають як почуття незахищеності, страху, очікування, нерішучості та побоювань.

У лінгвістичному контексті поняття саспенсу можна розглядати як засіб створення напруження в наративі з метою збільшення зацікавленості читача в подіях, які відбуватимуться далі. Іншими словами, саспенс розглядається як художній ефект, спрямований на підтримку емоційного напруження читача в очікуванні подальшого розвитку подій (Божко, 2018: 72–73).

Одним з основних прийомів створення саспенсу в “Never Let Me Go” є прийом ампліфікації за допомогою семантичного повтору, а саме лексико-тематичної групи слів зі значеннями “mystery”, “danger” чи “fear”. Крім того, автор використовує цей прийом у багатьох композиційних моментах, досягаючи конкретних цілей.

У початкових розділах роману Ішігуро майстерно вплітає в тканину оповіді окремі слова, об’єднані спільним значенням, які в перекладі Софії Андрухович звучать як «таємниця», «небезпека», «страх» тощо. Разом із їхніми похідними вони сприяють таким чином реалізації драматичної напруги, тобто створенню тиску, атмосфери страху, передчуття небезпеки, що насувається.

Концептуалізацію саспенсу за допомогою іменника *mystery* / *таємниця* можна побачити в наступних прикладах із тексту:

“There are some very good reasons why we can’t tell you where it came from”. Midge shrugged. “So it’s

a mystery” (Ishiguro, 2005: 63). В перекладі Софії Андрухович ці речення виглядають так: «Існують дуже поважні причини, з яких ми не можемо сказати, звідки вона взялася. Мідж знизала плечима. – Отже, це таємниця» (Ішігуро, 2016).

Іменник *mystery* / *таємниця* зазвичай згадується, коли описується або Гейлшем, або проблеми, пов’язані з Рут, оскільки саме персонаж наділений такими рисами, як секретність та схильність до інтриг.

Вербалізацію саспенсу за допомогою іменника *danger* / *небезпека* можна побачити в інших реченнях, зокрема:

“Maybe we both felt there was something dangerous about bringing up the old days, because for ages we avoided any mention of them” (Ishiguro, 2005: 140). «Можливо, ми обидві відчували, що у згадці про давні часи криється якась небезпека, тому що досить довго уникали їх навіть згадувати» (Ішігуро, 2016) або “For some reason, we were satisfied this would keep any immediate danger at bay. Most of our “evidence” came from witnessing the conspirators at work” (Ishiguro, 2005: 89). У перекладі цей фрагмент звучить так: «З якоїсь причини ми вважали, що це допоможе не допустити небезпеки. Більшість наших «доказів» були наслідком спостереження за діяльністю змовників» (Ішігуро, 2016). Саме слово *danger* / *небезпека* та комбінації з ним допомагають автору концептуалізувати почуття Кеті щодо спогадів про дитинство. Зокрема, іменник *danger* використовується в контексті розкриття так званої теорії змови студентів, мета якої – дізнатись остаточну правду щодо свого перебування в Гейлшемі та, яка роль у цьому була відведена їхнім вихователям. В українському варіанті Софія Андрухович використала фразу «діяльність змовників» для підсилення ефекту таємничості та підозрілості.

Показовим для імплементації драматичної напруги є іменник *fear* / *страх* наприкінці твору, коли Кеті та Томі прийшли до Мадам дізнатись всю правду про притулок їхнього дитинства та причину його закриття. Власне, тут автор розвиває тему клонування та доводить її до кульмінаційного моменту, за яким у людства не буде відповіді, що робити далі. “But it did create a certain atmosphere, you see. It reminded people, reminded them of a fear they’d always had” (Ishiguro, 2005: 176). «Однак вона спричинилась до певної атмосфери, розумієте. Нагадала людям про їхні вічні страхи. Одна річ – створювати таких, як ви, учнів, для програми виїмок» (Ішігуро, 2016). У цьому фрагменті бачимо, що перед читачами стоїть своєрідне питання без відповіді, оскільки автор не говорить відкрито, який саме найбільший страх притаманний людям, а дозволяє самим здогадуватись, що він має на увазі. В оригіналі

спостерігаємо використання повторення *reminded people, reminded them*, що допомагає підкреслити сильний емоційний вплив та важливість цього нагадування для персонажів, проте в українському варіанті цей прийом упущений, що дещо знижує градус задуманої напруги. В наступному фрагменті спостерігаємо розширення контексту та створення додаткових асоціацій в українському перекладі твору.

"Maybe all of us at Hailsham had little secrets like that – little private nooks created out of thin air where we could go off alone with our fears and longings" (Ishiguro, 2005: 54). «Можливо, у Гейлшемі кожен мав такі маленькі секрети – особисті закамарки, повітряні замки, в яких можна було сховатись зі своїми страхами і тугою» (Ішігуро, 2016). У цьому реченні Софія Андрухович особливо вдало передала ідею особистих таємниць та сховищ внутрішніх бажань героїв, використовуючи тактику компенсації, оскільки такий багатий синонімічний ряд: «маленькі секрети», «особисті закамарки» та «повітряні замки», в оригіналі відсутній. Наступний приклад демонструє складність внутрішніх переживань персонажів.

"Because somewhere underneath, a part of us stayed like that: fearful of the world around us, and – no matter how much we despised ourselves for it – unable quite to let each other go" (Ishiguro, 2005: 82). «Тому що десь під сподом ми залишались саме такими: охоплені страхом перед навколишнім світом, і – хоч як би самі себе за це зневажали – неспроможні одне одного відпустити» (Ішігуро, 2016). У цьому випадку перекладачка передала психологічну драматичність і внутрішню суперечливість героїв, використовуючи фрази «охоплені страхом перед навколишнім світом» і «неспроможні одне одного відпустити». Це передає емоційну складність та внутрішній конфлікт героїв. Бачимо, що використана перекладацька техніка транспозиції, тобто переходу однієї частини мови в іншу.

Можна виділити кілька рівнів напруги в *"Never Let Me Go"*. Перший рівень передбачає використання таких іменників, як *mystery / таємниця, danger / небезпека* та *fear / страх* у міжособистісному спілкуванні між студентами Hailsham або Cottage. Концептуально він позначає найнижчий рівень в ієрархії саспенсу, оскільки не веде до конкретних драматичних поворотів у сюжеті, окрім обговорення подій. Другий стосується спілкування середнього рівня, що призводить до несподіваних поворотів подій, як у випадку з Мадам і міс Емілі, коли вони розкривають більшість таємниць головним героям. Цей рівень характеризується тим, що спілкування головних героїв передбачає взаємодію з «реальними людьми» з «реального світу», які виступають офіційними

посередниками між клонами та звичайним життям. Героям викривається правда про парадигму клонування, але більшість речей усе ж потрібно тримати у секреті. Нарешті, третій рівень напруги в романі актуалізується, коли Кеті та її друзі розмірковують над питаннями, пов'язаними із загальною інституційною структурою суспільства, у якому вони виконують роль клонів. Також для підсилення ефекту саспенсу автор роману використовує детальні описи, які створюють атмосферу загадковості та напруженості та контролює темп розповіді, поступово піднімаючи або знижуючи напругу залежно від сюжетних подій.

Висновки. Так, у романі Ішігуро *"Never Let Me Go"* ефект саспенсу зазвичай реалізується через три рівні драматичної напруги: обговорення таємничих подій серед студентів, суперечки про носіїв цих таємниць і роздуми, присвячені загальному становищу героїв. Вербалізація саспенсу та драматичного напруження в оригіналі та перекладі роману в основному досягається за допомогою таких номінативних одиниць, як *mystery / таємниця, danger / небезпека* та *fear / страх*, у кількох випадках і видах їх вживання. Примітно, що Ішігуро не часто використовує літературні тропи чи риторичні прийоми, щоб забезпечити ефект саспенсу. Замість цього він покладається на діалоги та монологи, в яких домінують прості та зрозумілі слова. Цей підхід максимізує бажаний ефект, оскільки завдяки своїй простоті дозволяє читачу доповнювати запропоновані конструкції власними інтерпретаціями. Разом із тим трапляються в тексті складні синтаксичні конструкції та довгі речення, що розтягують напружені моменти в тексті та підсилюють очікування читача. Український переклад твору повністю передав відчуття драматичної напруги, перекладачка завдяки технікам компенсації, упущення, транспозиції та власне дослівного перекладу зуміла показати українським читачам загадковий світ антиутопічного роману Ішігуро. Перспективу подальших досліджень вбачаємо у компаративному детальному вивченні лексико-стилістичних особливостей творів автора, зважаючи на їхню жанрову приналежність.

ЛІТЕРАТУРА

1. Божко О.С. Лінгвальна репрезентація атмосфери саспенс в англomовних художніх творах жанру хоррор: семантико-когнітивний аспект : дис. ... канд. філ. наук : 10.02.04. Херсон, 2018. 380 с.
2. Боднар О.В., Малишівська І.В. Література та кіно: *"Never Let Me Go"* Кадзуо Ішігуро як приклад інтермедіального перекодування. *Folium*. 2023. № 1. С. 9–23. DOI: <https://doi.org/10.32782/folium/2023.1.3>.

3. Довганич М.В. «Японський» контекст романів Кадзуо Ішігуро. *Записки з романо-германської філології*. 2020. № 1 (44). С. 360–374. DOI: [https://doi.org/10.18524/2307-4604.2020.1\(44\).211029](https://doi.org/10.18524/2307-4604.2020.1(44).211029).
4. Ішігуро К. Не відпускай мене / переклад з англійської Софії Андрухович. Львів : Видавництво Старого Лева, 2016. 336 с.
5. Кушнірова Т. Жанрові особливості роману «Не відпускай мене» Кадзуо Ішігуро. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2017. № 28. С. 71–74.
6. Ланова В. Від японського до мультикультурного роману (творчість К. Ішігуро). *Записки з романо-германської філології*. 2019. № 1 (42). С. 162–170.
7. Літературознавча енциклопедія: у 2 т. / авт.-уклад. Ю.І. Ковалів. Київ : ВЦ «Академія», 2007. Т. 1. 608 с.
8. Усенко О. Проблема культурного та мовного реімпорту ранніх романів Кадзуо Ішігуро в Японію. *Мовні і концептуальні картини світу*. 2013. № 45. С. 255–260.
9. Ishiguro K. *Never Let Me Go*. New York : Alfred A. Knopf, 2005. 202 p.
10. Lewis B. *Kazuo Ishiguro*. Manchester : Manchester University Press. 2000. 193 p.
11. Sebastian Groes & Dominic Dean. Reading Kazuo Ishiguro in Times of Crisis. *English Studies*, 2022. 103:7, 1017–1027, DOI: 10.1080/0013838X.2022.2159124.
12. Shaffer B. *Understanding Kazuo Ishiguro*. Columbia, SC : University of South Carolina Press. 2008. 160 p.
13. Vinay J.-P., Darbelnet J. *Comparative stylistic of French and English. A methodology for translation*. Philadelphia PA : John Benjamins North America. 1995. 50 p.